

УДК 378.01 : [373.3.015.31: 005.336.2] (477:4)

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.11>

Олена ДЕМЧЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21100

ORCID: 0000-0001-5975-4470

Михайло ВАЦЬО

заслужений працівник культури України, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної і початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21100

ORCID: 0000-0002-5872-7849

Бібліографічний опис статті: Демченко, О., Вацьо, М. (2021). Розвиток креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті євроінтеграційного вектора розвитку вищої педагогічної освіти. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 64–73, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.11>

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено актуальній темі формування креативної компетентності, розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки в умовах євроінтеграції. Сучасні виклики, соціальне замовлення суспільства з виховання нового покоління «Z та Альфа» зумовлюють переосмислення змісту і методів підготовки майбутніх учителів у вищій школі. Такі учні потребують креативного та інноваційного педагога, який може створити для них індивідуальну траєкторію особистісного зростання. Проаналізовано сутність поняття «креативна компетентність», яка є інтегративним утворенням, здатністю реалізовувати професійні завдання на творчому рівні. У контексті формування креативної компетентності важливу роль відіграє розвиток творчих здібностей студентів, їх дивергентного мислення, педагогічної інтуїції, здатності нестандартно і швидко вирішувати педагогічні ситуації, схильності до педагогічної імпровізації. Креативна компетентність майбутніх учителів початкових класів набувається на всіх етапах освітнього процесу у вищій школі. Представлено методичні особливості та досвід формування такої компетентності під час вивчення обов'язкових і вибіркових дисциплін, упровадження інноваційних форм і методів навчання, використання різних видів творчих завдань. Розвиток креативної компетентності студентів забезпечується під час організації творчо орієнтованої самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Презентовано потенціал і можливості використання проекту програми Еразмус+ Жан Моне Модуль (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO) у формуванні компонентів креативної компетентності студентів. Під час викладання у межах проекту курсу «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного та молодшого шкільного засобами театральної діяльності» здобувачі вищої освіти виконують творчі завдання, спрямовані на підготовку до організації театральної діяльності дітей.

Ключові слова: креативність, творчість, педагогічна творчість, креативна компетентність, позааудиторна робота, квазіпрофесійна діяльність, професійно орієнтовані творчі завдання.

Olena DEMCHENKO

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Primary Education, Vinnitsa Mykhaylo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Ostrozkogo str., 32, Vinnytsia, Ukraine, 21100

ORCID: 0000-0001-5975-4470

Mykhailo VATSO

Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Art Disciplines of Preschool and Primary Education, Vinnitsa Mykhaylo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Ostrozkogo str, 32, Vinnytsia, Ukraine, 21100

ORCID: 0000-0002-5872-7849

To cite this article: Demchenko, O., Vatso, M. (2021). Rozvytok kreatyvnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovykh klasiv u konteksti yevrointehratsiinoho vektoru rozvytku vyshchoi pedahohichnoi osvity [Development of creative competence of future primary school teachers in the context of the European integration vector of higher education development]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 64–73, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.11>

DEVELOPMENT OF CREATIVE COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN INTEGRATION VECTOR OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT

The article is devoted to the topical issue of developing the creative potential of future primary school teachers in the course of professional training in the context of European integration. Modern challenges, the new social order of society for the education of Generation “Z and Alpha” lead to a rethinking of the training of future teachers in higher education. Such students need a creative and innovative teacher who can create for them an individual trajectory of personal growth. The essence of the concept of “creative competence”, which is an integrative education, the ability to implement professional tasks at the creative level, is analyzed. In the context of formation of creative competence the development of creative abilities of students, their divergent thinking, pedagogical intuition, ability to solve pedagogical situations out of the ordinary and quickly, tendency to pedagogical improvisation plays an important role. Creative competence of future primary school teachers is acquired at all stages of the educational process in higher education. The methodical features of the formation of such competence during the study of professional disciplines (“Theory and methods of education”, “History of pedagogy”, “Education and upbringing of a gifted child”), the use of different types of creative tasks, innovative forms and methods of teaching are presented. The development of creative competence of students is provided in the extracurricular creative work of the institution of higher education. The potential and possibilities of using the Erasmus + Jean Monnet Module project (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO) on the formation of components of creative competent students are presented. While teaching the course “Preparation of future teachers for the introduction of European experience in the formation of soft skills of preschool and primary school children through theatrical activities” students perform creative tasks aimed at preparing for the organization of children's theatrical activities.

Key words: *creativity, pedagogical creativity, creative competence, extracurricular work, quasi-professional activity, professionally oriented creative tasks.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Педагоги, організовуючи професійну діяльність в умовах глобальних викликів ХХІ століття, парадигмальних змін в українській освіті, реформування школи відповідно до Концепції НУШ, з одного боку, мають урахувати сучасний соціально-культурний контекст, з іншого – вони є фахівцями, професійна діяльність яких орієнтована в майбутнє, на перспективу, підготовку до дорослого життя і професійної діяльності дітей і молоді. Вони належать до так званого покоління «Z та Альфа», яке суттєво відрізняється від своїх батьків за психологічними й особистісними характеристиками. Граничні межі між двома названими поколіннями є умовними. Зокрема, до «Альфа» зараховують народжених після 2024 року (Н. Хоув і В. Штраус) чи вже з 2010 року (М. Мак Кріндел і Т. Роуз Лі). Серед них є дошкільники й учні початкових класів, за висновками вчених, деякі з яких будуть жити й у ХХІІ столітті. У будь-якому разі їхнє доросле життя, професійна й особистісна самореалізація, трудова/наукова/культурна/громадська діяльність буде прохо-

дити в динамічному, мінливому світі, інформаційному та технологічному суспільстві.

З огляду на це, діти покоління «Z та Альфа» в роки шкільного навчання мають оволодіти вагомими якостями, щоб адаптуватися до нових соціально-культурних і економічних умов, стати стесостійкими й успішними, самореалізуватися, бути здатними застосовувати отримані знання з метою конкурентоспроможної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя. Такі характеристики позначають терміном «soft skills», до яких належить і креативність/креативне мислення.

Освітню траєкторію, сприятливу для розвитку в дітей важливих навичок ХХІ століття, успішно зможуть створити вчителі з індивідуальним стилем діяльності, які впроваджують нові ідеї, відходять від шаблонів, варіативні. Вони мають бути новаторами та дослідниками, належно підготовленими до розв'язання професійних завдань, які вимагають нестандартних рішень і здатні до креативного саморозвитку. Сучасні реалії та соціальне замовлення з виховання покоління «Z та Альфа» зумовлює

переосмислення мети і змісту підготовки майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Звернення до наукового дискурсу останніх десятиліть показує, що проблема творчості, творчих здібностей, креативного мислення широко представлена в працях зарубіжних і вітчизняних учених. Як зазначає В. Рибалка (Rybalka, 1996), творчість у психології досліджується у двох головних аспектах, з одного боку, *процесуальному* (як діяльність, результатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей), з іншого – творчі здібності, творчість вивчається на *особистісному* рівні (як важлива характеристика людини, схильної до продукування ідей, пошуку нестандартних рішень розв'язання завдань і ситуацій, творення нового тощо).

Поряд із терміном «творчість» використовується категорія «креативність», щодо питання співвідношення яких є декілька підходів. Поділяємо позицію психологів (Дж. Гілфорд, Р. Давлетова, А. Коджаспіров, Т. Красило, І. Милославський, А. Морозов та ін.), які акцентують на відмінностях у змісті таких понять і диференціюють їх. Зокрема, креативність – це потенціал людини, здатність до творчості, тобто «креативний» – здатний до вироблення нових, оригінальних ідей та їх утілення, спрямований на творчість. Творчість пояснюється як процес / діяльність креативної особистості, спрямована на створення якісно нового продукту, пошук нестандартного рішення проблеми.

Одним із нових наукових ракурсів є вивчення креативності, здатності приймати новаторське рішення, критичного мислення в контексті класифікації та пояснення «soft skills» як вагомих навичок ХХІ століття (А. Берглунд, Ю. Кателі, Б. Триллінг, Ч. Фейдл та ін.).

Низка вчених виділяє окремих вид, творчу обдарованість як потенціал особистості та її готовність до творчої діяльності (Н. Кузьміна, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов та ін.). Продовжуються та розширюються дослідження особливостей вияву творчості в різних сферах (як у мистецькій, так і соціальній, виробничій тощо). Вітчизняні організації все більше усвідомлюють необхідність і значення процесів управління креативними особистостями для створення інноваційних продуктів і послуг, модернізації внутрішніх процесів

і досягнення довгострокового успіху в умовах ринкової економіки. Науковці (Л. Довгань, Н. Ситник та ін.) обґрунтовують причини зростання потреб у використанні креативно-інноваційного потенціалу організацій у сучасному бізнес-середовищі, розкривають особливості креативної економіки й менеджменту.

У психолого-педагогічному дискурсі досить широко представлені дослідження, присвячені різним аспектам творчості як важливої риси кожного педагога (В. Кан-Калик, Н. Кичук, В. Лозова, І. Любовецька, Л. Рувинський, О. Сисоєва, В. Шубинський та ін.). У науковому обігу та освітній практиці використовують терміни «педагогіка творчості», «педагогічна творчість» тощо. Не втратило актуальності сформульоване С. Гончаренком визначення педагогічної творчості, під яким розуміють «оригінальний і високоефективний підхід учителя до розв'язання педагогічних завдань, збагачення теорії і практики виховання і навчання». На думку вченого, «педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності вчителя, як-от проведення навчальних занять, робота над організацією колективу учнів відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань усебічного розвитку особистості» (Honcharenko, 1997: 326). Поділяємо таку позицію, що на засадах творчості потрібно здійснювати кожен етап педагогічної діяльності, креативність має «пронизувати» всі складники освітнього процесу. До того ж разом із педагогом його партнерами/співтворцями, суб'єктами творчого процесу мають бути діти, батьки, колеги, представники громадських організацій тощо.

Різні аспекти підготовки творчого вчителя розкриті в працях О. Антонової, Н. Гузій, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кічук, О. Матвієнко, С. Мартиненко, О. Пехоти, О. Савченко та ін.

В останні роки педагогічна творчість розглядається у межах реалізації компетентнісного підходу, який активно розробляється в сучасній теорії і поступово впроваджується в практику закладів освіти. На думку О. Чубрей, «у сучасних умовах він є головною парадигмою оновлення системи вищої освіти України відповідно до загальноєвропейських і світових норм і стандартів» (Chubrei, 2020: 89). Проте питання

формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів потребує особливої уваги в контексті наукових досліджень і практики викладання у вищій школі. Творче становлення студентів має відбуватися у таких двох взаємопов'язаних напрямках: як суб'єктів професійного самовдосконалення і як організаторів створення креативного простору школи.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів на різних етапах освітнього процесу ЗВО з урахуванням світових і вітчизняних тенденцій. Її реалізація передбачала розв'язання завдань: 1) проаналізувати різні підходи до тлумачення поняття «креативна компетентність» та її структури; 2) показати методичні особливості формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах освітнього процесу ЗВО.

Виклад основного матеріалу. У науковий обіг термін «креативна компетентність педагога» ввів Р. Епштейн (*Kreativnost kak klyuchevaya kompetentnost pedagoga*, 2013), визначаючи її як одну з інтегральних і ключових, пояснюючи як готовність самовдосконалюватися. Така компетентність є здатністю особистості до вияву креативних здібностей, входження у творчу діяльність. Визначаючи творчий характер діяльності людини, така компетентність є умовою вияву її креативних здібностей. Цей феномен Ф. Шаріпов тлумачить як систему знань, умінь, навичок, здібностей і особистісних якостей, необхідних педагогові для творчості. Креативний компонент присутній у будь-якому виді діяльності викладача (педагогічній, комунікативній, організаторській) (Sharipov, 2010). На думку Н. Вишнякової, креативна компетентність є «складним особистісним утворенням, яке включає інтелектуальні, емоційні, моральні та інші набуті знання, вміння й навички, що дають змогу на принципово новому інтегративному рівні переносити набуті компетентності з однієї сфери життєдіяльності в іншу, з метою досягнення принципово нового результату діяльності або виконання діяльності на принципово новому якісному рівні» (Vishnyakova, 1999: 83).

На думку вчених (Ж. Воронцової, Р. Гільмутдінової, М. Кашапова, Т. Кісельової, Т. Огородової, В. Шаріпов та ін.), креативна компетентність є інтегральним утворенням, що об'єднує

взаємопов'язані компоненти. Структуру креативної компетентності В. Шаріпов подає через перелік низки якостей, як-от винахідливість; гнучкість і критичність розуму, інтуїція, самобутність і впевненість у собі, вміння ставити і вирішувати нестандартні завдання, схильність до передбачення; асоціативність, уява, фантазія, відчуття новизни, володіння розкутістю думок, проникливість, уміння бачити знайоме в незнайомому, подолання стереотипів; здатність формулювати гіпотези, конструювати версії їх доказів, схильність до ризику, прагнення до свободи тощо (Sharipov, 2010).

Науковці (М. Кашапов, Т. Кісельова, Т. Огородова та ін.) пропонують ієрархічну модель креативної компетентності, яка містить шість блоків, кожен із яких спирається на попередній, створюючи платформу для «вирастання» наступних компонентів. Учені виділяють три аспекти такої компетентності, залежно від того: наскільки педагог *готовий* до творчості в умовах багатовимірності, невизначеності, неструктурованості та альтернативності освітнього простору; *відкритий, сприйнятливий* до досягнень в інших предметних галузях, які не є сферою його професійної діяльності (проблема фізиків і ліриків); *здатний* до ампліфікації та міжпредметної інтеграції; *володіє* системою технічних і технологічних навичок і умінь, від якої залежить здатність здійснити задумані ідеї (*Kreativnost kak klyuchevaya kompetentnost pedagoga*, 2013: 36).

Ж. Воронцова виокремлює складники креативної компетентності студентів ЗВО: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний. До її структури дослідниця зараховує ще два компоненти: *вольовий*, спрямований на вміння успішно долати зовнішні та внутрішні перешкоди з метою досягнення освітньої мети (незалежність, наполегливість, відкритість новому досвіду, здатність йти на ризик); *емоційний*, який сприяє регулюванню та оптимізації діяльності студента на свідомому і підсвідомому рівнях (помірна чутливість, експресивність, емоційна стійкість, відчуття новизни, чуйність до протиріч) (Vorontsova, 2010: 30).

Як бачимо, науковці дають визначення креативної компетентності спираючись на базову категорію «компетентність», в основі пояснення якої лежать знання і навички, що забезпечують здатність творчо діяти у складних

педагогічних ситуаціях, професійно і водночас креативно/інноваційно здійснювати виховання і навчання дітей, створювати для кожного учня індивідуальну траєкторію особистісного зростання. Креативна компетентність повинна бути сформована як стійка властивість особистості, виражена в узгодженні знань, умінь, особистісних якостей та досвіду релятивного процесу створення нового.

Уважаємо (Demchenko, Vatso, 2019), що основою креативної компетентності є *знання з психології і педагогіки творчості*: аксіологічний аспект, соціальні механізми і основні теорії творчості; закономірності творчості на різних вікових етапах розвитку людини, структура і фази творчого процесу, особливості педагогічної творчості; моделі творчого вчителя, шляхи розвитку творчого педагогічного мислення, творче професійне самовдосконалення, особливості та технології творчої діяльності педагога з різними категоріями учнів тощо.

Одним із критеріїв констатації сформованості в майбутніх учителів початкових класів креативної компетентності є розвинена *здатність* використовувати отримані знання в нестандартних умовах, розв'язанні педагогічних ситуацій, яка забезпечується *вміннями*: аналізувати педагогічні завдання, шукати альтернативні варіанти їх вирішення, створювати творчо-розвивальне середовище закладу освіти, моделювати індивідуальну траєкторію особистісного зростання кожної дитини, підбирати методи для творчого розвитку учнів залежно від здібностей і обдарованості, проводити педагогічну рефлексію та оцінювати рівень власної творчої діяльності, розробляти і реалізовувати програму самовдосконалення тощо.

У процесі опанування педагогічною професією студенти мають набути / поглибити *характеристики*, які є необхідними компонентами креативної компетентності та забезпечать індивідуальний стиль професійної діяльності, як-от: *вольові риси* (прагнення до пізнання нового, активність, ініціативність, наполегливість, самостійність, здатність до подолання інерції, схильність до самовдосконалення тощо); *творче мислення* (оригінальність, семантична гнучкість, евристичність, гіпотетичність, критичність, широта асоціацій, генерування великої кількості нових ідей тощо); *психічні процеси* (перцепція, уява, фантазія, інтуїція тощо);

професійно-педагогічні якості (здатність нестандартно і швидко вирішувати педагогічні ситуації, педагогічна імпровізація, акторські здібності тощо).

Формування в майбутніх учителів креативної компетентності, оволодіння ними практичними навичками творчої діяльності актуалізується в контексті реформуванням загальної середньої освіти відповідно до Концепції НУШ, згідно з якою агентом змін стане «умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно». Такому педагогові «буде надано академічну свободу», він зможе «готувати власні авторські навчальні програми, власноруч обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку» (Nova ukrainska shkola, 2016: 15). Саме творча педагогічна діяльність в умовах Нової української школи як двосторонній процес сприятиме розкриттю здібностей і вияву особистісних рис усіх суб'єктів освітнього процесу.

На творчий підхід у діяльності вчителів і, відповідно, у їхній підготовці орієнтує «Професійний стандарт учителя» (Profesiinyi standart za profesiiamy, 2020), розроблений на засадах компетентісного підходу. Хоча в документі прямо не названа креативна компетентність, проте необхідність здійснення педагогічної діяльності як творчої передбачають ЗК 5. «Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності...»; трудова функція Д. «Безперервний професійний розвиток» та інноваційна компетентність як «здатність використовувати інновації у професійній діяльності, застосовувати різноманітні підходи до розв'язанням проблем і педагогічній діяльності».

У процесі реформування педагогічної освіти об'єктивною необхідністю є врахування сучасних світових тенденцій у вищій освіті загалом та підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності зокрема. Так, у статті 3.2. Педагогічної Конституції Європи серед основних філософсько-методологічних принципів педагогічної освіти виділено «творчість, креативність та інноваційний розвиток». Про значення творчості в діяльності сучасних учителів ідеться в статті 7.1., у якій зазначено, що «суспільство знань» вимагає креативності, глобальної компетентності і мобільності, критичності та нестандартності як від випускників сучасних шкіл,

так і від учителів...» (Pedagogical Constitution of Europe, 2013).

Відповідно до цього актуальним питанням сучасної педагогіки й освітньої практики вищої школи є пошук шляхів і методів набуття майбутніми педагогами креативної компетентності в процесі професійного навчання. Таке завдання має вирішуватися системно протягом усіх років навчання у ЗВО. Відповідно до вимог «Професійного стандарту вчителя» (Profesiinyi standart za profesiinamy, 2020) та стандарту вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня (Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita, 2021) розроблено освітню програму підготовки майбутніх учителів початкових класів, у якій творчий підхід наскрізно реалізується в усіх її структурних компонентах. Зокрема, метою ОП визначено «підготовку компетентних педагогічних працівників, здатних вирішувати складні спеціалізовані завдання і проблеми практичного характеру в галузі початкової освіти, творчо забезпечувати освітній процес відповідно до Державного стандарту початкової освіти...; адаптуватися до змін в галузі освіти...».

У профілі ОП указано, що викладання і навчання передбачає використання сучасних форм і методів організації освітнього процесу (мультимедійних / інтерактивних, бінарних / гостьових лекцій за участю викладачів вітчизняних і зарубіжних ЗВО-партнерів, стейкхолдерів; практичних занять у формі навчального тренінгу, майстер-класів і вебквестів; із використанням ІКТ, ділових ігор, інтерактивних методів, рефлексивних вправ, творчих самостійних завдань; лабораторних занять з елементами мікродосліджень тощо). Компетентності ОП, сформульовані на основі стандарту вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня (Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita, 2021), доповнені ЗК-9 «Здатність бути творчою і критично мислячою особистістю», ФК 15. «Здатність адаптуватися до змін у галузі освіти, інтегруватися в європейський освітній простір». У контексті ПРН 23. «Планувати, виконувати спільні завдання, організувати роботу в команді, співпрацювати, кооперувати інтелектуальний і творчий потенціал» креативність розглядається як одна з «м'яких навичок» здобувачів вищої освіти.

Формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів реалізується через освітні компоненти, а саме обов'язкові педагогічні дисципліни циклу професійної підготовки: «Вступ до спеціальності з основами загальної педагогіки», «Педагогіка партнерства», «Теорія виховання у початковій школі», «Методика виховної роботи у початковій школі», «Теорія та методика взаємодії школи з родинами», «Історія педагогіки», «Педагогічна майстерність», «Педагогічні технології у початковій школі» тощо. Наприклад, у зміст робочої програми дисципліни «Вступ до спеціальності з основами загальної педагогіки» (теми: «Професійно-педагогічна діяльність і самовдосконалення вчителя Нової української школи», «Учитель Нової української школи як агент змін») внесено питання з педагогіки творчості: педагогічна діяльність як творчий процес, творчі здібності в структурі особистості вчителя, особливості педагогічної творчості, робочий час і творчий потенціал учителя, шляхи та умови формування педагогічної майстерності та розвитку творчості вчителя, творче самовдосконалення вчителя НУШ тощо.

Завдання щодо розвитку творчих умінь студентів, здатності творчо організувати навчання і виховання молодших школярів, створювати креативне середовище НУШ вирішуються під час викладання всіх методик формування компетентностей здобувачів початкової освіти. Так, метою дисципліни «Музичне мистецтво з методикою навчання» визначено «формування професійно підготовленого вчителя початкових класів, здатного на творчому рівні організувати музично-естетичну діяльність...». За результатами вивчення курсу студенти набудуть здатності креативно вирішувати педагогічні завдання, організувати мистецькі проєкти, використовувати інноваційні технології в музичному вихованні дітей тощо.

Поглиблення фахових компетентностей здобувачів вищої освіти, зокрема креативної, в межах реалізації ОП сприятиме вибіркового компонента. Серед переліку дисциплін за вибором студентам пропонується «Тренінг особистісного зростання», «Навчання і виховання обдарованої дитини», «Практикум із розвитку креативного мислення вчителя початкової школи» тощо. Уведення до переліку таких вибіркового курсів сприятиме продовженню

формування в майбутніх учителів початкових класів готовності до творчої педагогічної діяльності, допоможе студентам в розвитку творчих здібностей і креативного педагогічного мислення тощо.

Для формування в студентів компонентів креативної компетентності варто використувати потенціал як лекційних, так і практичних занять із фахових дисциплін. В умовах реформування педагогічної освіти змінюються функції лекції з інформаційної на мотиваційно-спонукальну. Відповідно до цього завданнями лекції є формування в студентів ціннісного ставлення до педагогічної діяльності як креативного процесу, розвиток потреби у творчій самореалізації та самовдосконаленні. Ефективною для досягнення таких завдань є проблемна лекція з використанням інтерактивних методів, «філософського діалогу», демонстрації відеофрагментів та їх обговорення тощо. Зокрема, одним із напрямів удосконалення лекції є впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Спираємося на позицію Г. Алексєєвої (Alekseeva, 2014), що серед засобів ІКТ, які широко використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти, особливе місце належить інструментам візуалізації. Із метою употужнення мотиваційного потенціалу лекції пропонуємо поєднувати евристичні методи з демонстрацією електронної презентації. Для цього на перших «слайдах-загадках/підказках» подається оригінальна, маловідома чи нова інформація з теми лекції у формі відеофрагментів, цитат, віршів, репродукцій картин, схем, колажів тощо. Лекція починається з припущень, здогадок, роздумів і обговорення проблемного питання, що сприяє формуванню мислення, інтуїції як складників креативної компетентності.

Розвиток у студентів здатності організувати педагогічну діяльність як творчий процес найбільше забезпечується під час практичних занять із педагогічних дисциплін, на яких організується квазіпрофесійна діяльність студентів, проводяться інтерактивні вправи, ділові ігри, метод «кейс стаді» тощо. Нами розроблено й апробовано авторську структуру проведення практичних занять, яка включає теоретичний блок. У «стенограмі» заняття також обов'язковим є *креативно-практичний блок*, під час якого організується:

– робота в парах або малих групах (3–5 осіб) із виконання творчого завдання/вирішення педагогічної ситуації/підготовки педагогічної гри тощо (20 хв.);

– презентація індивідуальних творчих завдань, виконаних попередньо за вибором студента під час самостійної підготовчої роботи (10 хв.) (Demchenko, 2019).

Більшість завдань мають *пошуковий і творчий характер*, розроблені на компетентнісній основі, що потребує використання знань у нестандартній пізнавальній чи педагогічній ситуації. Дослідники використовують термін «компетентнісні завдання», які не передбачають наявності чітко визначеної моделі (у вигляді конкретних формул чи законів, які слід застосувати), зазначених вхідних даних і результатів (Morze, Varna, Vember, Kuzminska, 2014: 17). Їх виконання студентами сприятиме розвитку в них критичного мислення, вміння генерувати ідеї, здатності до імпровізації, варіативності дій тощо.

Робота з формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів починається вже під час вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності з основами загальної педагогіки» на І курсі. Зокрема, практикується виконання студентами творчих завдань у малих *групах* (3–5 осіб), у кожній із яких вони обирають модератора і розподіляють обов'язки відповідно до специфіки завдання. Створення презентацій, відео, коміксів, колажів, логотипів, моделей, схем тощо, з одного боку, є творчим процесом, з іншого – має базуватися на теоретичній основі, потребує пошуку необхідної наукової інформації, оскільки не варто применшувати важливість засвоєння цілісної системи знань із педагогіки творчості, розкриття методології творчої педагогічної діяльності тощо. Наприклад, під час вивчення теми «Учитель сучасної української школи – носій громадянських і демократичних цінностей» мікрогрупи вибирають одне з творчих завдань:

– «*Театр педагогічної сатири*» – пригадати чи змоделювати педагогічну ситуацію, головною дійовою особою якої є педагог, який допускає помилки в професійній діяльності, спілкуванні з учнями, батьками, колегами. Оформити як комікс, п'єсу чи ділову гру.

– «*Величний Учитель: в історії та літературі*» – проаналізувати документи, посібники

і художні твори, підібрати приклади, факти про видатних педагогів, значення їхньої діяльності в розвитку держав і народів, про роль у житті окремих людей. Оформити як презентацію, відео чи театралізацію.

– *«Успішний професійний шлях педагога: від студента до міністра / академіка»* – ознайомитися з вимогами до педагогічних працівників, їхніми професійними обов'язками, напрямками і формами підвищення кваліфікації; змоделювати «траєкторію» професійного й особистісного самовдосконалення випускника педагогічного ЗВО, його кар'єрного росту, використавши асоціації (гірські вершини, політ у космос тощо).

Окремим творчим завданням чи частиною мініпроєкту є написання есе – «самостійної творчої письмової роботи, прикметною ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу» (Tsinko, 2018: 156). В есе студент висловлює й аргументує свою думку щодо питання, яке буде розглядатися на практичному занятті. Алгоритм створення такого оригінального письмового твору подається в інструктивних картках до практичного заняття. Види есе, вимоги до їх написання знаходимо в наукових публікаціях С. Цінько (Tsinko, 2018).

Під час підготовки до практичного заняття з теми «Наукова організація праці студента. Тайм-менеджмент» студенти пишуть есе на одну з тем за вибором: «Учуся розподіляти свій час», «Я все встигаю, тому що...», «Час летить – це погана новина, хороша новина – ви пілот свого часу (М. Альтшулер)», «Між успіхом і невдачею лежить провалля, ім'я якого – «у мене немає часу»(Франклін Фрід)».

Поділяємо думку дослідників, що «викладання професійно-спрямованих дисциплін необхідно проєктувати таким чином, щоб після виконання лабораторних, практичних робіт, написання курсових робіт, проведення тематичного дослідження і низки інших проєктів студенти могли використовувати свої досягнення для створення власного портфоліо». Учені оцінюють його як технологію навчання, яка «дає можливість студенту виявити свої здібності, обрати індивідуальну освітню траєкторію, розвинути самооцінку» (Pavlenko & Pavlenko, 2019: 252–253).

Результати творчої діяльності під час вивчення педагогічних дисциплін майбутні педагоги узагальнюють у формі «Портфоліо творчого студента» та представляють на заліках чи конкурсах педагогічної творчості. Студенти можуть оформлювати портфоліо як у паперовому варіанті, так і в друкованому. У сучасних умовах змішаного/дистанційного навчання та активного впровадження інформаційних технологій в освітній процес вищої школи більш продуктивним є другий варіант. З огляду на це, цінними є рекомендації дослідників щодо використання спеціалізованих електронних інструментів для створення електронного портфоліо з безкоштовних електронних систем, сервісів для розробки електронних мережевих навчальних ресурсів, сервісів для створення вебсайтів. Учені резюмують: «поєднавши системи створення вебсайтів та хмарні сервіси зберігання файлів (Google Disk, DropBox, Vox та ін.), можна створити повнофункціональне електронне портфоліо здобувача вищої освіти» (Pavlenko & Pavlenko, 2019: 256–257).

Формування креативної компетентності майбутніх учителів початкових класів продовжується в позааудиторній роботі під час викладання курсу «Підготовка майбутніх педагогів до впровадження європейського досвіду формування soft skills дітей дошкільного та молодшого шкільного засобами театральної діяльності» у межах реалізації проєкту Erasmus + Module Jean Monnet 620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO. Зміст чотирьох модулів курсу та завдання, які виконують студенти, підібрані так, щоб вони якомога повніше розкрили свій креативний потенціал, виявили акторські здібності, схильність до імпровізації та інші важливі якості, необхідні творчому педагогові.

Під час практичних занять слухачі факультативної дисципліни, майбутні вчителі початкових класів учаться організовувати театралізовану діяльність дітей. Вони створюють п'єси, розробляють ігри-театралізації, ігри-демонстрації, виготовляють ляльки, костюми, декорації та реквізити до театралізованого дійства. Студенти організовують колективну творчу діяльність учнів із підготовки спектаклю під час педагогічної практики.

Висновки. В умовах упровадження Концепції Нової української школи, коли професійні

функції вчителя переосмислюються, завдання ускладнюються, творчість визнається одним із критеріїв професіоналізму вчителя, його здатності до самовдосконалення, агентом змін НУШ може стати інноваційний педагог, який оволодів креативною компетентністю, здатний виховувати нове покоління «Z та Альфа». Перед учителями постають завдання з розвитку творчих можливостей, здібностей і креативного потенціалу дітей, формування в них потягу до нового, «плекання індивідуальності» та виховання успішної, стресостійкої й адаптивної особистості. Креативна компетентність як здатність до творчої діяльності є однією з ключових категорій, універсальною за своїм характером та ступенем застосування, яку студенти повинні опанувати

в процесі оволодіння педагогічною професією. Це зумовлює необхідність перегляду мети, змісту і методів підготовки майбутніх учителів у ЗВО, приведення їх у відповідність до світових стандартів. Для формування творчого педагога, набуття ним креативної компетентності необхідно розробити й реалізувати систему роботи, використовувати можливості як обов'язкових дисциплін, так і необов'язкових. Активна участь студентів у практичних заняттях, виконання системи творчих завдань сприятиме розвитку в них здатності спочатку використовувати психолого-педагогічні знання в змодельованих умовах, наближених до освітнього процесу початкової школи, а пізніше – у майбутній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеева Г.М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності [Formation of the readiness of future social educators to use computer technology in professional activities]: монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2014. 269 с.
2. Вишнякова Н.Ф. Креативная акмеология. *Психология высшего образования : монография : в 2-х т. Т. 2. Прикладная креативная акмеология*. Изд. 2-е, доп. и перераб. Мн. : ООО «Дэбор», 1999. 300 с.
3. Воронцова Ж.В. Особливості самореалізації студентів в умовах університетського середовища. *Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2010. Вип. XXIII. С. 25–33.
4. Гильмутдинова Р.У. Креативная компетентность и ее структура. *Акмеология*. 2013. № 4. С. 46–49.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика : збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. Вип. 26 (1-2019). Ч. 1. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 64–70. DOI:10.32626/2309-9763.2019-26-1.64-70
7. Демченко О.П. Організація квазіпрофесійної діяльності майбутніх вихователів обдарованих дітей на практичних заняттях з педагогічних дисциплін. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 14. Т. 1. С. 42–48.
8. Креативность как ключевая компетентность педагога: монография / под ред. М.М. Кашапова, Т.Г. Киселевой, Т.В. Огородовой. Ярославль : ИПК «Индиго», 2013. 392 с.
9. Морзе Н., Барна О., Вембер В., Кузьмінська О. Система компетентнісних завдань як засіб формування компетентностей на уроках інформатики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. № 4. С. 17–27.
10. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенко М. Київ, 2016. 34 с.
11. Павленко Л., Павленко М. Портфоліо, як засіб фіксації та накопичення освітніх досягнень студента. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 2. С. 251–259.
12. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 12.08.2021).
13. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ: ІМЗН, 1996. 165 с.
14. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня. Наказ МОН України від 23.03.2021 р. № 357. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 10.08.2021).
15. Цінько С.В. Підготовка майбутнього вчителя словесності до написання есе з учнями. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»* (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І. Коваленко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 4. С. 155–159.

16. Чубрей О.С. Система підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності на засадах компетентнісного підходу : моногр. Чернівці : Технодрук, 2020. 376 с.
17. Шарипов Ф.В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза. *Высш. образование сегодня*. 2010. № 1. С. 11–12.
18. Pedagogical Constitution of Europe (2013). URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.

REFERENCES:

1. Alekseeva, H. M. (2014). *Formation the readiness of future social educators to use computer technology in professional activities*. Donetsk : LANDON, 269 s (in Ukrainian).
2. Vishnyakova, N.F. (1999) Kreativnaya akmeologiya. Psihologiya vysshego obrazovaniya : monografiya : v 2-h t. T. 2. *Prikladnaya kreativnaya akmeologiya*. Izd. 2-e, dop. i pererab. Mn. : OOO «Debor», 1999. 300 s. (in Russian)
3. Vorontsova, Zh.V. (2010) Osoblyvosti samorealizatsii studentiv v umovakh universytetskoho seredovysheha. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*. Vp. KhKhIII. S. 25-33 (in Ukrainian).
4. Gilmuddinova, R.U. (2013) Kreativnaya kompetentnost i ee struktura. *Akmeologiya*. # 4. S. 46–49 (in Russian).
5. Honcharenko, S. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. K. : Lybid. 376 s (in Ukrainian).
6. Demchenko, O., Vats, M. (2019). Piznavalno-synkretychna skladova v pidhotovtsi maibutnikh vykhovateliv do rozvytku sotsialnoi obdarovanosti ditei. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka : Zbirnyk naukovykh prats / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka; Instytut pedahohiky NAPN Ukrainy [hol. red. Labunets V.M.]*. Vyp.26 (1-2019). Ch.1. Kamianets-Podilskyi. S.64-70. DOI:10.32626/2309-9763.2019–26–1.64-70 (in Ukrainian).
7. Demchenko, O.P. (2019) Orhanizatsiia kvaziprofesiinnoi diialnosti maibutnikh vykhovateliv obdarovanykh ditei na praktychnykh zaniattakh z pedahohichnykh dystsyplin. *Innovatsiina pedahohika*. 2019. Vypusk 14. T. 1. S. 42–48 (in Ukrainian).
8. Kreativnost kak klyuchevaya kompetentnost pedagoga : monografiya (2013) / pod red. M.M. Kashapova, T.G. Kiselevoy, T.V. Ogorodovoy. Yaroslavl: IPK «Indigo». 392 s. (in Russian).
9. Morze, N., Barna, O., Vember, V., & Kuzminska, O. G. (2014). The system of competence tasks as a means of forming competencies in computer science lessons. *Informatyka ta informatsiini tekhnologii v navchalnykh zakladakh*, 4, 17–27 (in Ukrainian).
10. Nova ukrainska shkola : kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly (2016) / uporiad. Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernyk, I., Kovtunets, V., Makarenko, O., Malakhova, O., Nanaieva, T., Usatenko, H., Khobzei, P., Shyian, R. ; za zah. red. Hryshchenka, M. K. 34 s. (in Ukrainian).
11. Pavlenko, L., Pavlenko, M. (2019) Portfolio as a means of recording and accumulating student educational achievements. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. Serii: Pedahohichni nauky. Vyp. 2. pp. 251–259 (in Ukrainian).
12. Profesiynyi standart za profesiinyi «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovo osvity (z diplomom molodshoho spetsialista)». Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (data zvernennia: 12.08.2021) (in Ukrainian).
13. Rybalka, V. V. (1996) Psykholohiia rozvytku tvorchoi osobystosti. Kyiv: IMZN. 165 s (in Ukrainian).
14. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita pershoho (bakalavrskoho) rivnia. Nakaz MON Ukrainy vid 23.03.2021 № 357. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (data zvernennia: 10.08.2021) (in Ukrainian).
15. Tsinko, S. V. (2018) Pidgotovka maybutnogo vchytelya slovesnostI do napisannya ese z uchnyami. *NaukovI zapiski. SerIya «Psihologo-pedagogIchnI nauki»* (NIzhinskiy derzhavniy unIversitet Imeni Mikoli Gogolya) / za zag. red. prof. E. I. Kovalenko. NIzhin: NDU Im. M. Gogolya. # 4. 167 s. S. 155-159 (in Ukrainian).
16. Chubrei, O. S. (2020) Systema pidhotovky maibutnikh uchyteliv heohrafii do profesiinnoi diialnosti na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu: [monohr.]. Chernivtsi: Tekhnodruk. 376 s (in Ukrainian).
17. Sharipov, F.V. (2010) Professionalnaya kompetentnost prepodavatelya vuza. *Vyssh. obrazovanie segodnya*. № 1. S. 11-12 (in Russian).
18. Pedagogical Constitution of Europe (2013). URL: <http://www.arpue.org/index.php/uk/chasopys-yevropeiski-pedahohichni-studii/pedahohichna-konstytutsiia-yevropy>.